

23. Сальдо В. В. Херсону – 225 / В. В. Сальдо // Південний архів : зб. наук. пр. : Історичні науки. – 2003. – Вип. 12. – С. 5–6.

Дорошева Антонина. Участие органов самоуправления Херсона и Николаева в развитии городского хозяйства во второй половине XIX в. Исследуется роль институтов городского самоуправления Херсона и Николаева в развитии городского хозяйства в 60–90-х гг. XIX в., что, в первую очередь, заключалось в подборе подрядчиков, отчуждении городской земли для строительства, руководстве процессом составления необходимых проектов и координации осуществляемых работ.

Основные задачи, которые необходимо было решить городским муниципалитетам, состояли в следующем: ремонт имеющихся и строительство новых дорог; внедрение электрического освещения; формирование городского бюджета; обеспечение горожан питьевой водой; открытие новых хозяйственных объектов; озеленение города.

Во второй половине XIX в. в Николаеве и Херсоне были успешно реализованы проекты строительства и ремонта дорог, появляется центральное водоснабжение. Электрическое освещение внедрено в 90-х годах XIX в., но в основном на предприятиях, фабриках и заводах. В указанный период, доходы городов выросли в несколько раз по сравнению с началом XIX в.

Ключевые слова: органы городского самоуправления, городское общественное управление, городское хозяйство, муниципальное предприятие, городские думы, городские управы.

Dorosheva Antonana. The Role of Self-government Institutions of Kherson, Nikolayev in Alteration of City Economy (2-nd Half of the XIX-th Century). The essay of presented here investigates the role of self-government institutions of Kherson and Nikolayev in the municipal economy in the 60-th-90-th of the XIX-th century. Their main task was selection of contractors, allotment of the city land for construction, management of the necessary projects and coordination of all activities.

The main tasks the city municipalities needed solve were the road repairing and building of new ones; the inculcation of electric lighting; the forming of the municipal budget; the providing of the inhabitants with fresh water; the opening of new economic organizations; the planting of greenery.

Such projects as the road building and its repairing, the appearance of central water – supply were successfully realized in the towns of Nikolayev and Kherson in the second half of the XIX century. The electric lighting was inculcated on the whole at the enterprises, factories and plants in 90-s of the XIX century. During that period of time the town incomes increased several times as many in comparison with the beginning of the XIX century.

Key words: the organs of city self-government, city public management, municipal economy, municipal production.

Стаття надійшла до редколегії
21.12.2014 р.

УДК [94(477.85):613/14]«185/191»

Оксана Гучко

Організація медичної допомоги населенню Буковини (друга половина XIX – початок XX ст.)

У статті на основі використання низки архівних джерел проаналізовано становлення й розвиток організаційних засад медичної допомоги населенню Буковини, яка в досліджуваний період входила до складу Австрійської монархії; окреслено розуміння керівництвом краю нагальної потреби в лікуванні міських і сільських мешканців.

Ключові слова: Буковина, медична допомога, крайовий сейм, лікарня, хвороба, ліжкомісце.

Постановка наукової проблеми та її значення. Організація медичної допомоги – це своєрідна система, що включає в себе наявність медичного персоналу, зокрема лікарів і медичних сестер, які безпосередньо працюють із пацієнтами, надаючи їм необхідну медичну допомогу, і відповідних установ та окремих фахівців, котрі забезпечують функціонування системи в цілому, як на законодавчому рівні, так і в процесі діяльності закладів медичного профілю.

© Гучко О., 2015

Історичний досвід становлення та розвитку системи медичної допомоги дає можливість простежити надання допомоги хворим у процесі від елементарних методів догляду – до створення потужних лікарняних комплексів із високотехнологічним обладнанням. Варто зазначити, що впровадження ефективних методів організації медичної допомоги є тим підґрунтям, що виводить поняття якості медичної допомоги на новий рівень, який відповідає сучасним вимогам. **Мета статті** – необхідність виявлення основних аспектів становлення й поступової еволюції організованої медичної допомоги населенню Буковини в другій половині XIX ст. – на початку XX ст.

Відкриття на Буковині наприкінці XVIII ст. перших медичних закладів свідчило про усвідомлення австрійською владою потреби в збереженні здоров'я населення краю. Проте зазначені заклади мали змогу надавати лише першу медичну допомогу на досить низькому рівні. Покращення стану медичного обслуговування спостерігалось лише наприкінці XIX – на початку XX ст., що пов'язано як зі стрімким розвитком медичної галузі в європейських країнах, так і з удосконаленням теоретичних знань і практичних навиків.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Окреслену проблему недостатньо досліджено українськими науковцями. Переважають публікації публіцистичного характеру [24]. Заслужують на увагу праці істориків, які досліджували становлення й розвиток окремих медичних установ Чернівців [26; 27; 29]. Питання розвитку системи охорони здоров'я відображено на сторінках фундаментальної праці «Чернівці: Історія і сучасність (ювілейне видання до 600-річчя першої писемної згадки про місто)» за редакцією проф. В. М. Ботушанського [28].

Під час підготовки статті використано низку документів із фондів Державного архіву Чернівецької області, зокрема ф. 2 (Виконавчий Комітет Буковинського сейму), ф. 3 (Крайове управління Буковини), ф. 864 (Центральна лікарня м. Чернівці), ф. 290 (Чернівецький пологовий будинок), ф. 286 (Генеральний санітарний інспекторат Буковини, м. Чернівці) та ін. Не менш важливе джерело – публікації на шпальтах газети «Буковина» [8] і «Czernowitzer Zeitung» [1; 2; 3]. Чимало інформації зосереджено в збірнику законів «Sammlung der Landes-Gesetze für das Herzogtum Bukowina» [6].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Основною медичною установою, що надавала допомогу мешканцям краю у досліджуваній період, залишалася міська лікарня (офіційна назва – «Бюргерський шпиталь»), що відкрита в 1833 р. Упродовж 1833–1886 рр. згідно з даними, опублікованими на сторінках газети «Czernowitzer Zeitung», у стінах лікарні пройшли лікування понад 45 тис. осіб [2]. У 1860 р. міська лікарня отримала статус публічної. Це означало, що її працівники мали обслуговувати не лише міське, а й сільське населення. У 1866 р. в лікарні став працювати відомий лікар, доктор Василь Волян. У своїх спогадах він згадував про те, що «...щороку впродовж у 1853–1865 рр. лікарня надавала медичні послуги в середньому 850 пацієнтам. Проте у 1866 р. кількість хворих, які перебували в лікарні, збільшилася більш ніж утричі й становила 2724. Це було зумовлене голодом і холерою, що охопили Буковину в цей рік» [7, с. 5].

У 1867–1878 рр. кількість хворих, які перебували на лікуванні, зросла й становила в середньому 1020–1070 осіб щорічно. Лікарня на той час нараховувала вісім великих і чотири малих палати, була розрахована на 60 ліжокмісць [7, с. 8].

Варто зазначити, що в 1870 р. у Чернівцях працювало всього 33 цивільних лікарі, у тому числі 14 зубних та один територіальний ветеринар. У місті діяло чотири аптеки: окружна аптека, «Божий Оберіг», «Ангел-Охоронець» і «Зоря» [1].

У 70-х рр. XIX ст. населення Чернівців становила майже 40 тис. осіб, у той час як у краї мешкало понад 500 тис. Звісно, усе відчутнішою ставала потреба в збільшенні як медичного персоналу, так і лікарняних ліжокмісць. Відповідно до закону, прийнятого 21 листопада 1874 р. Буковинським крайовим сеймом, «Бюргерський шпиталь» переходив у підпорядкування виконавчого комітету Буковинського крайового сейму [6, с. 52]. Цивільний шпиталь, що діяв у Чернівцях, у 1879 р. відійшов у підпорядкування крайової управи й отримав назву спочатку міської лікарні, а згодом – Чернівецької крайової лікарні [9, арк. 17]. Так, у ст. 51 згаданого закону, зазначалося, що «...завдання лікарні – надавати медичну допомогу усім, хто потребує, незалежно з якої місцевості хворий. За кошти згідно з визначеним тарифом надавати не лише ліжокмісце, а й харчування, організувати догляд, і у випадку смерті – похорон» [6, с. 52].

Місцевий парламент із кожним днем усе більше усвідомлював, що лікарня не відповідає ні вимогам тогочасної науки, ні вимогам гігієни. Цей факт спонукав відповідний комітет розглянути

питання щодо розширення діючої лікарні за рахунок її добудови чи краще побудувати нову лікарню в Чернівцях.

Оскільки перебудова лікарні більшістю голосів визнавалася недоцільною, 28 жовтня 1881 р. прийнято рішення щодо спорудження нової лікарні. Для цього виконавчий комітет Буковинського сейму одержав земельну ділянку, що перебувала у власності Чернівецької міської громади, навпроти Народного саду (нині – Центральний парк культури і відпочинку імені Т. Шевченка) на вулиці Зібенбюргерштрассе (нині – вул. Головна). Площа земельної ділянки – 3,046 га. Будівництво нової лікарні на 250 ліжкомісць розпочато в 1883 р., здійснювалося за проектом директора промислової школи, архітектора Йозефа Ляйцнера.

Офіційне відкриття медичного закладу, який отримав назву «Публічна загальна буковинська крайова лікувальна установа у Чернівцях», відбулося 1 жовтня 1886 р. [10, арк. 1–2]. Загальна вартість будівництва, проведення системи водопостачання, обладнання й озеленення території лікарні становила 346 676 флоринів 30 кр. Відповідно до проектів лікарня складалася з трьох основних корпусів, з'єднаних між собою критими галереями. До її складу входило чотири відділення: внутрішніх хвороб, хірургічне, куди включалися й хворі із шкір-венерологічними захворюваннями, інфекційне і психіатричне. Перший головний лікар нової лікарні – уже згадуваний доктор Василь Волян [11, арк. 1–6]. Після оголошення конкурсу на вакантні посади завідувачів відділень і лікарів подали заявки 14 провідних фахівців-медиків. Серед тих, хто пройшов відбір до першого особового складу лікарні, були доктор Володимир Залозецький, доктор Костянтин Цуркан, доктор Грегор фон Ончул, доктор Володимир Філіпович, доктор Зігмунд Гербель та інші. Окрім цього, лікарня в повному обсязі укомплектовувалась обслуговуючим (молодшим і середнім) медичним персоналом та санітарами.

У перші роки функціонування лікарні медичну допомогу мали змогу отримувати в середньому 2280 осіб щорічно. Як і заплановано, одночасно лікарня могла приймати 250 хворих. Відповідно до указу виконкому Буковинського сейму від 15 вересня 1886 р. встановлювалися фіксовані тарифи за стаціонарне лікування. Так, пацієнт першого класу за добу перебування сплачував 3 флорини, другого – 2, третього – 0,9 флорина. Перебування на лікуванні дитини віком 3–7 років коштувало 2/3 від добової суми залежно від того, до якого класу належали його батьки [12, арк. 4].

Аналізуючи архівні документи, можна стверджувати, що більшість пацієнтів лікарні – особи від 30–40 років. Практично відсутні пацієнти, вік яких – понад 70 років. Чимало пацієнтів не лише проходили курс лікування, а й працювали прислугою чи поденниками. Історії хвороб дають підстави стверджувати, що найменше серед хворих представників духовенства, адвокатів та медиків [13, арк. 8].

Після смерті у 1899 р. головного лікаря Василя Воляна крайову лікарню тимчасово очолив Костянтин Цуркан, а 22 вересня 1900 р. – відомий хірург Володимир Філіпович [14, арк. 1–2]. За його керівництва змінилася структура лікарні, яка діяла в складі п'яти відділень: внутрішніх хвороб, хірургічного, очних хвороб, дермато-венерологічного й інфекційного. Вагомим досягненням нового головного лікаря стало відкриття 1 лютого 1901 р. нової операційної, спроектованої за його ж планом. Вагомою заслугою В. Філіповича стало заснування бактеріологічної лабораторії та у 1904 р. – прозектури (моргу). У морзі виконували хімічні, бактеріологічні й серологічні аналізи для потреб як лікарні, так і всіх медичних установ і приватних осіб відповідно до офіційних запитів лікарів. Крім того, у морзі, згідно з науковими правилами, робили розтини померлих, щоб установити причини смерті [15, арк. 21].

У 1910 р. частину приміщення відділення очних хвороб передано щойно відкритому відділенню вуха-горло-носа. Напередодні Першої світової війни кількість ліжкомісць у лікарні збільшилася до 550. У роки війни частину ліжкомісць у відділеннях лікарні перепрофільовано для потреб військових. Так, в одному з них у 1916 р. хірургом працював відомий письменник Михайло Булгаков, який, здобувши фах лікаря, став добровольцем Червоного Хреста. Працював у Кам'янець-Подільському військовому госпіталі, звідки разом із госпіталем переведений до Чернівців.

Наприкінці XIX ст. на Буковині різко збільшилася кількість психічно хворих. Якщо в 1887 р. їх нараховувалося лише 541, то в 1901 р. – уже 1570 [26, с.407]. Звісно, ситуація, що склалася на Буковині, потребувала якнайшвидшого розв'язання. І хоча психіатричне відділення крайової лікарні було розраховане лише на 50 ліжкомісць, у 1901 р. тут утримувалося понад 130 осіб [26, с. 408]. Звісно, подібні умови значною мірою не сприяли ефективності лікування, нерідко спричиняли

прогресування хвороби. Більше того, деякі заможні родини відправляли своїх родичів до Львівської окружної психіатричної лікарні [16, арк. 3].

Ураховуючи ситуацію, виконавчий комітет Буковинського сейму у 1896 р. офіційно визнав, що питання лікування людей із психічними розладами може бути позитивно вирішено лише в тому випадку, коли створять окремий медичний заклад для психічно хворих. Більше того, сусідство з такими хворими створювало дискомфорт, а нерідко й небезпеку для звичайних пацієнтів і, звісно, гальмувало їх одужання. У 1897 р. Крайове управління Буковини ухвалило рішення про будівництво психіатричної лікарні в Чернівцях. Проект будівництва розробив професор Державної промислової школи Еріх Кольбенгайер, фах якого відповідав вимогам структури психіатричних лікарень Європи. У квітня 1899 р. проект будівництва затвердило Крайове управління Буковини [22, с. 227]. Під будівництво виділено 15 га землі за межами міста. Будівництво фінансувалося з фонду імператора Австро-Угорщини Франца Йосифа й добровільних внесків городян. У вересні 1900 р. закладено наріжний камінь будови [8]. Офіційне її відкриття відбулося 1 травня 1902 р. Перший головний лікар – доктор Костянтин Цуркан [27, с. 6]. Лікувальний заклад відповідав усім вимогам того часу й був розрахований на 143 ліжкомісця. Комплекс складався із шести повноцінних лікувальних і реабілітаційних корпусів, з'єднаних підземними переходами. Розміщення хворих було диференційованим, а саме: відділення для попереднього обстеження (діагностичне) – 25 ліжок, відділення для лікування й постійного догляду за спокійними хворими – 30 ліжок, закритий корпус – відділення для неспокоїних пацієнтів (небезпечні для оточуючих) – 45 ліжок. Прийом хворих на лікування почав здійснюватися лише після виділення коштів із фонду імператора Франца Йосифа, що, імовірно, стосувалося, насамперед, незаможних верств населення. У більшості лікування було платним, про що свідчить листування з Міністерством охорони здоров'я Австрії щодо стягнення коштів із поміщика через суд за його перебування працівника в лікарні [17, арк. 15].

Відповідно до статуту лікарні, для отримання більш достовірних відомостей про перебіг хвороби, покращення лікування й нагляд за хворими медики були зобов'язані мешкати на території лікарні [18, арк. 15–24]. Зазначена вимога зумовила будівництво на території лікарні двох двоповерхових будинки, призначених для житла родин лікарів і медперсоналу. При лікарні функціонували аптека, лабораторія, рентген-кабінет, прозекторська, власна електростанція, водопровідна вежа, овочесховище, кухня, клуб, бібліотека. Ділянка, на якій розміщувалася лікарня та прилегла до неї територія, була перетворена у своєрідну зелену оазу з фруктовим садом, декоративними деревами, клумбами, ставком. Звісно, це давало можливість хворим ефективно лікуватися й відпочивати, що сприяло покращенню психічного стану здоров'я.

Щороку в лікарні перебувало понад 600 осіб [29, с. 8]. У 1912 р. уведено в експлуатацію нові приміщення для лікарні на 240 ліжкомісць. Цього ж року головним лікарем призначено Леона Кобилянською [24, с. 41]. Зі збільшенням у 1913 р. психічно хворих до 800 осіб, крайовою радою прийнято рішення щодо придбання земельної ділянки (аграрної колонії) під будівництво нового закладу. Однак початок Першої світової війни перекреслив заплановане, адже різко скоротилося виділення коштів на утримання хворих, що призвело до зменшення їх кількості майже наполовину [15, арк. 11].

У грудні 1888 р. у Чернівцях відкрито будинок для людей похилого віку – заклад для німецьких [15, арк. 37–39], який призначався для перебування й лікування непрацездатних осіб похилого віку. Під час будівництва установи вагому роль відіграли ошадна каса Буковини, очолювана Вільгельмом фон Альтом, яка пожертвувала 122 тис. флоринів, і Чернівецький магістрат, який безкоштовно надав земельну ділянку під будівництво [15, арк. 37–39]. Автор споруди – уже згадуваний Йозеф Ляйцнер. Цікаво, що заклад мав відповідну емблему, яка вказувала на її гуманітарне призначення [26, с. 401].

На відкритті установи виступив бургомістр Антон Кохановський, котрий побажав пацієнтам будинок для пристарілих «...знайти тут новий дім, почуватися в ньому захищеними та підтримувати один одного» [3].

Питання надання допомоги жінкам під час пологів постало ще на початку XIX ст., коли в 1809 р. при міському шпиталі почало діяти пологове відділення, де надавали практичну допомогу акушерки, проте більшість жінок продовжували народжувати вдома або ж зверталися за допомогою до бабиповитухи. Своєрідний народний інститут родопомочі в особі повитухи продовжував існувати

тривалий час, унаслідок чого звичайна повитуха уособлювала собою альтернативну сільську медицину. Поступово допомога «ненавчених» повитух починає відходити в минуле, їй на зміну приходять кваліфікована медична допомога.

Так, за постановою Буковинського сейму, у 1866 р. на основі положового відділення лікарні в 1866 р. відкрито Крайовий положовий будинок на 15 ліжкомісць [28, с. 145], який після об'єднання зі школою акушерок одержав назву крайового інституту.

Напередодні в грудні 1865 р. Буковинський сейм затвердив «Статут Крайового положового будинку герцогства Буковини», який доповнено 20 жовтня 1881 р. [19, арк. 102–105]. Статут призначено для внутрішнього користування. Він складався з 15 параграфів. В одному з них зазначалося, що «...основні правила, згідно з якими відбувається прийом і виписка вагітних і породіль, встановлюється за існуючими для таких установ приписами виконавчим комітетом Буковинського сейму спільно з урядом». Медичний і обслуговуючий персонал положового будинку складався з професора-акушера, який одночасно виконував функції ординатора, старшої акушерки, санітарки й помічника. За потреби, виконавчий комітет сейму додатково призначив асистента [19, арк. 102].

У 1909 р. головним лікарем положового будинку призначено доктора Октавіана Георгіяна, який дбав про розширення лікарні [15, арк. 20]. У 1912 р. під положовий будинок і гінекологічну клініку передано приміщення Крайової сільськогосподарської школи на 40 ліжкомісць, у 1915 р. – їх кількість збільшилась удвічі [20, арк. 1–32]. Проте досить високою була плата за перебування у положовому будинку.

Напередодні Першої світової війни пологи приймали й у повітових лікарнях. Більшість міських і сільських жінок продовжували народжувати вдома. Недотримання необхідних медичних правил нерідко приводило до дитячої смертності. Так, за звітом крайового лікаря Василя Ключенка, за 1904–1906 рр. на Буковині померло приблизно 10 тис. дітей у віці до п'ять років, що складало 50 % від загальної кількості померлих [5, с. 16]. Високий відсоток смертності серед дітей пояснювався тим, що частина дітей і дорослих, не проходили медичного обстеження з метою більш раннього виявлення хвороби.

Отже, украй необхідним стало відкриття лікарні для хворих дітей. Серед керівництва Буковини й Чернівців вирішено провести анкетування з цього приводу. У березні 1908 р. підписано угоду, згідно з якою магістрату взяв на себе будівництво й обладнання дитячої лікарні, яка б відповідала сучасним на ті часи вимогам, і виділив із міської казни 300 тис. крон. Великий землевласник д-р Герман фон Фішер передав на будівництво дитячої лікарні 500 тис. крон, чим прагнув увічнити пам'ять померлих батьків. Більше того, він висловив бажання «... на вічні часи найменувати заклад «Дитячий шпиталь Мозеса і Ханни Сари Фішер» [23].

У червні 1908 року наріжний камінь першого в краї дитячого лікувального закладу власноруч замурував бургомістр Чернівців Фелікс фон Фюрт [21, арк. 4]. Його будівництво приурочували до двох знаменних подій: 500-річчя першої писемної згадки про Чернівці й 60-річчя від дня народження цесаря Франца Йосифа I.

25 травня 1910 р. відбулось урочисте відкриття першої на Буковині дитячої лікарні на 80 ліжкомісць. Будівлю побудовані в готичному стилі, а інтер'єр влаштовано зі смаком і приємною гармонією кольорів, що мало на меті справити особливе художнє враження й сприяти швидкому одужанню дітей. Новітнє на той час устаткування привезено з Відня. Головним лікарем призначено Ісидора Бодя [4, с. 31]. Хворих дітей із багатих родин приймали до лікарні за оплату, залежно від класу палати, бідних – безкоштовно. Господарством керував директорат, який складався з п'яти осіб. Молодший медперсонал працював переважно на громадських засадах [29, с. 9].

На початку ХХ ст. на Буковині відкрито й дві повітові лікарні в Сторожинці та Вижниці.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, Буковині належить одна із найдавніших і найвдаліших організованих систем медичних закладів країни. Більшість лікарень краю були збудовані й розпочали діяльність у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Вони відзначалися добротними будівлями, де й сьогодні діють медичні заклади, медичним обладнанням, що відповідало вимогам і досягненням науки того часу, кваліфікованим медичним персоналом. Їх відкриття мало, безумовно, велике значення, як для крайової столиці так і для Буковини. Небайдужість гро-

мади до питань охорони здоров'я й підтримка крайової влади в налагодженні системи медичної допомоги свідчили, передусім, про піднесення соціальної свідомості населення краю.

Джерела та література

1. Czernowitzer Zeitung. – 1871. – 15 лют. – С. 5.
2. Czernowitzer Zeitung. – 1886. – 28 верес. - № 222. – С. 3.
3. Czernowitzer Zeitung. – 1888. – 4 груд. - № 279. – С. 3.
4. Dragoş Olaru Isidor Bodea (1866–1938) // Glasul Bucovinei. – 1997. – An. 4, № 15. – S. 25–37.
5. Kluczenko Basil Sanitats-Bericht der Bukowina fur das jahr 1890. – Czernowitz, 1891. – S. 16.
6. Sammlung der Landes-Gesetze für das Herzogtum Bukowina. – Czernowitz, 1876. – Band V. – S. 52.
7. Wolan B. Zur Geschichte und Entwicklung des öffentlicher allgemeinen Krankenhauses in Czernowitz / B. Wolan. – Czernowitz : Eckhardt, 1879. – 21 s.
8. Буковина. – 1902. – 12 січ. – С. 3.
9. Державний архів Чернівецької області (далі – Держархів Чернівецької області), ф. 3, оп. 2, спр. 10580.
10. Держархів Чернівецької області, ф. 3, оп. 1, спр. 4985.
11. Держархів Чернівецької області, ф. 3, оп. 1, спр. 4372.
12. Держархів Чернівецької області, ф. 3, оп. 2, спр. 21558.
13. Держархів Чернівецької області, ф. 864, оп. 1, спр. 32.
14. Держархів Чернівецької області, ф. 3, оп. 1, спр. 7601.
15. Держархів Чернівецької області, ф. 286, оп. 2, спр. 20.
16. Держархів Чернівецької області, ф. 3, оп. 2, спр. 6273.
17. Держархів Чернівецької області, ф. 4, оп. 1, спр. 1632.
18. Держархів Чернівецької області, ф. 2, оп. 1, спр. 295.
19. Держархів Чернівецької області, ф. 3, оп. 2, спр. 15814.
20. Держархів Чернівецької області, ф. 2, оп. 1, спр. 887.
21. Держархів Чернівецької області, ф. 39, оп. 1, спр. 4448.
22. Дишук І. П. Чернівецькій обласній психіатричній лікарні 110 років / І. П. Дишук, І. Д. Шкробанець, А. П. Левицька, Ю. Ф. Азов // Буковинський медичний вісник. – Т. 16, № 2. – 2012. – С. 227–234.
23. Історична довідка: [про Чернівецьку міську дитячу лікарню по вул. Буковинській] // Молодий буковинець. – 2007. – 5 лип. (№ 72). – вставка «Місто». – С. 2.
24. Кобилянський С. Д. Історія медицини Буковини. Цифри і факти / С. Д. Кобилянський, В. П. Пішак, Б. Я. Дробніс. – Чернівці : Медакадемія, 1999. – 249 с.
25. Масіян Н. «Бюргерський шпиталь на Зібенбюргерштрассе» / Н. Масіян // Добба. – 2006. – 28 верес. № 39. – С. 12.
26. Никирса М. Д. Чернівці. Документальні нариси з історії вулиць і площ / М. Д. Никирса. – Чернівці : Золоті литаври, 2008. – 450 с.
27. Сагалаєв С. П. Сторінки історії психіатричної допомоги на Буковині 1902–2002 роки / С. П. Сагалаєв, Г. П. Касько. – Чернівці : «Місто», 2002. – 46 с.
28. Чернівці: Історія і сучасність (Ювілейне видання до 600-річчя першої писемної згадки про місто) : [кол. моногр.] / В. М. Ботушанський, С. В. Біленкова, О. В. Добржанський та ін. ; за заг. ред. В. М. Ботушанського. – Чернівці : Зелена Буковина, 2009. – 586 с.
29. Шкробанець І. Д. Чернівецька обласна клінічна лікарня. 125 років на варті здоров'я людей / І. Д. Шкробанець, В. І. Ушаков, А. К. Лісовий, О. В. Руснак. – Чернівці, 2011. – 136 с.

Гучко Оксана. Организация медицинской помощи населению Буковины (вторая половина XIX – начало XX в.). В статье на основе использования ряда архивных источников проанализированы становление и развитие организационных принципов медицинской помощи населению Буковины, которая в то время входила в состав Австрийской монархии; очерчены понимание руководством края необходимости в лечении городских и сельских жителей; раскрыта роль буковинских медиков в становлении и развитии медицинской науки и больничной практики; освещается деятельность медицинских учреждений Буковины, открытие которых приходится именно на исследуемый период; характеризуется их руководящий состав, изменения в структуре, материально-техническое состояние отдельных больниц; наводятся статистические данные о заболеваемости населения края.

Ключевые слова: Буковина, медицинская помощь, краевой сейм, больница, болезнь, койкоместо.

Guchko Oksana. Medical Care Organization Principles for the Bukovyna Population (the 2nd Part of the 19th Century – the Beginning of the 20th Century). The article deals with the establishment and development of medical care organization principles for the Bukovyna population, which in the studied period was a part of the Austrian monarchy. The regional parliament understood the urgent needs of the urban and rural residents treatment.

The role of Bukovynian doctors in the medical science and hospital practices establishment and development has been outlined. The article investigates the functioning of Bukovyna medical institutions, the opening of which falls on the period under review, it; characterizes their administration staff, changes in the structure, material and technical condition of individual hospitals and statistics on population death rates.

Key words: Bukovyna, medical assistance, regional parliament, hospital, illness, hospital bed.

Стаття надійшла до редколегії
19.12.2014 р.

УДК 94 (477.82) «1920/1921» : 321

Інна Гуцалюк

Проекти законодавчих змін уряду УНР у сфері державного управління в ході підготовки та проведення повстанської операції на Волині (1920–1921 рр.)

У статті схарактеризовано низку законопроектів та нормативно-правових актів, які розроблені урядом УНР в екзилі; акцентовано увагу на тих, що лягли в основу проведення повстанської операції на Волині кінця 1921 р. і, як її наслідок, точкового відновлення української влади на її території. Зауважено на тому, що більшість із них стосувалися сфери суду, судочинства, правоохоронного апарату, мережі в'язниць тощо. Проаналізовано способи відновлення цих державних установ у регіоні, а також указано шляхи добору осіб на вакантні посади державної служби. З'ясовано, що повстанський суд був ключовим в процесі судочинства. Доведено, що неможливість утвердження українських національних органів влади на Волині зумовили такі фактори, як незначне фінансування, нечисленний кількісний склад військ, несприятливі погодні умови й загальна зовнішньополітична ситуація.

Ключові слова: законопроект, нормативно-правовий акт, мирові суди, з'їзди мирових суддів, окружні суди, повстанських суд, Волинь.

Постановка наукової проблеми та її значення. У вітчизняній історії період національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. проступив таким, що заклав умови для створення незалежної Української держави. У разі, коли з березня 1917 – до початку 1919 рр. самостійницькі спроби Української центральної ради, Гетьманату П. Скоропадського, Директорії Української Народної Республіки (УНР) стали більш-менш успішними, то вже з кінця 1920 р. – остання, насамперед у наслідок несприятливих зовнішньополітичних умов, змушена була залишити територію України й відбутися в Польщу. Звідти юрисконсультський відділ її уряду розробляв законопроекти та нормативно-правові акти щодо відновлення роботи низки державних установ. Зокрема, більшість із них стосувалися сфери судів і судочинства. Адаже в умовах запланованого повстання (другого Зимового походу Армії УНР) їхнім основним завданням було якнайшвидше відновити законність і правопорядок на місцях. Нині означена ділянка державного механізму «Другої» УНР в історико-правовому аспекті є недостатньо вивченою. Особливо це стосується проблеми способу відновлення роботи судів на Волині як тодішнього територіального осередку українських повстанських сил.

Аналіз досліджень цієї проблеми. На сьогодні окреслена історико-правова проблема регіону належним чином не вивчена науковцями та не розкрита в історичній літературі. Тому основу фахової статті склали архівні документи. Зокрема, законопроекти, різноманітні нормативно-правові акти (закони, накази, постанови, інструкції тощо) та зміни до них виявлені дослідницею у фонді 2208 (Міністерство юстиції Української Народної Республіки) Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України) [15–16]; матеріали віднайдені у фондах 3766 (Міністерство закордонних справ Української Держави) і 4465 (Колекція окремих документів та матеріалів українських націоналістичних емігрантських установ, організацій та осіб) цього ж архіву розкривають питання діяльності судової гілки влади в краї, а також містять оцінку волинськими діями повстанських загонів, подібні до неї відзиви віднайдені в замітках української емігрантської преси [17–18]. Окремі точні фактичні та статистичні дані про Волинь були виокремлені автором з історичної наукової літератури радянської доби [3–4]. Послідовність ходу воєнних